

I DEN
FASCINERANDE
VÄRLD DÄR
RELIGION MÖTER
ARKEOLOGI TÄVLAR
FORSKARE,
SAMLARE OCH
INTRIGMAKARE OM
ATT HITTA HELIGA
TEXTER.

Bibel- jägarna

Av ROBERT DRAPER | Foto av PAOLO VERZONE

Illustrationer av FERNANDO G. BAPTISTA och MATTHEW W. CHWASTYK

Dominikanermunken fader Jean-Michel de Tarragon studerar arkivbilder på franska École Biblique i Jerusalem. Deras forskare ledde sökandet efter Dödahavsrullarna, de äldsta bibliska texter som någonsin hittats.

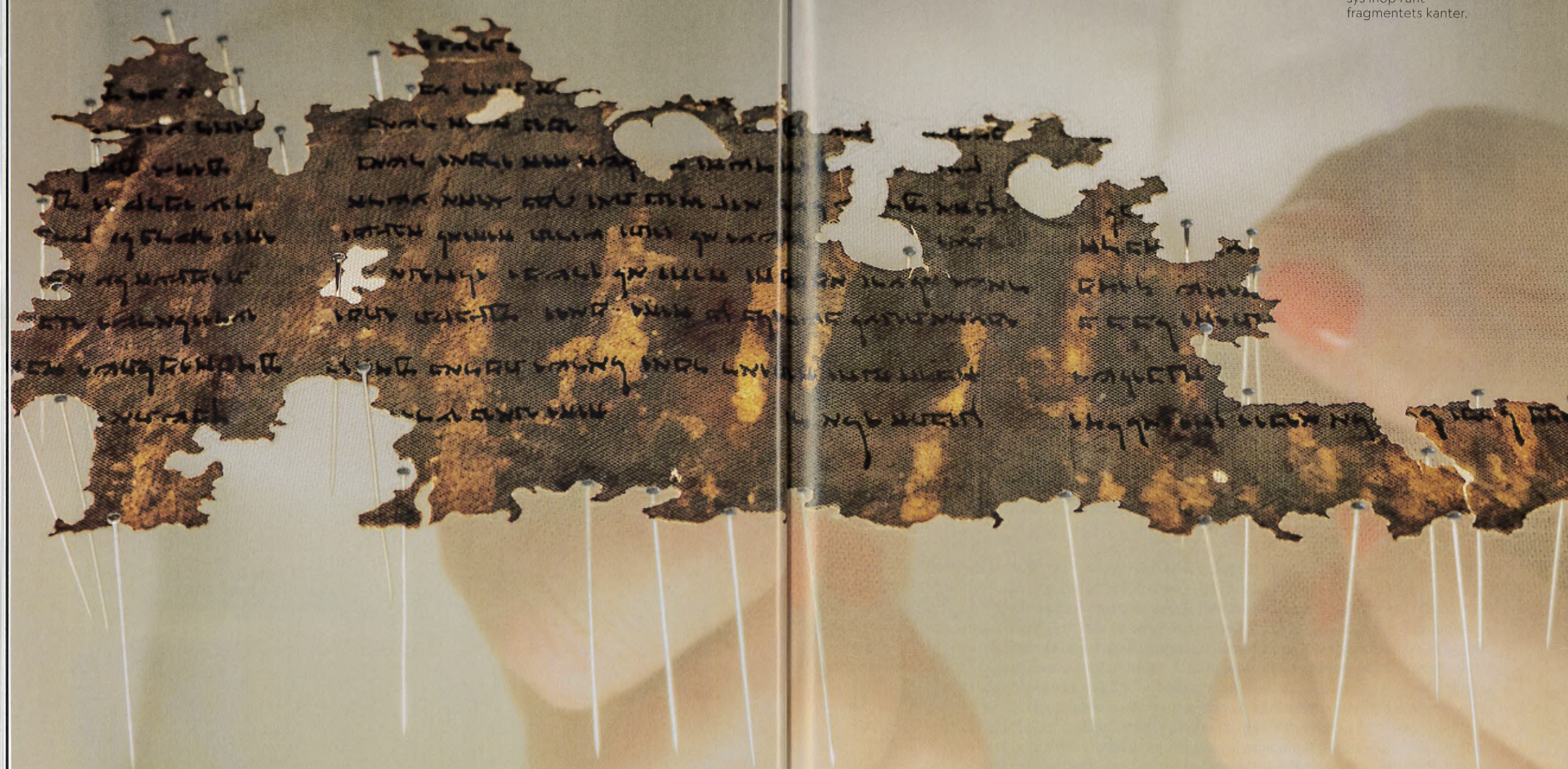
FÖRRA UPPSLAGET

Wycliffes Nya Testamente, kopierat för hand cirka år 1400, behandlas med största försiktighet när det visas upp på en kristen temapark i Florida. Den engelske teologen John Wycliffe tyckte att man skulle översätta Bibeln från latin till det språk som talades av folket, ett nytänkande som kyrkan fördömde.

VAN KAMPEN-SAMLINGEN, VISAD PÅ
THE HOLY LAND EXPERIENCE,
ORLANDO, FLORIDA

En intendent på museet Israel Antiquities Authority förbereder ett fragment av Dödahavsrullarna inför en utställning. Det ömtåliga dokumentet, som här visas upp och ner, placeras mellan lager av nät, som först nålas fast och sedan sys ihop runt fragmentets kanter.

Hettan är skoningslös bland de karga kullarna i Judéens öken nära Döda havets strand.

Det är dock svalt och skönt i grottan där den amerikanske arkeologen Randall Price ligger på mage och tittar ner i skreven där han så sent som i går hittade en tvåtusen år gammal bronsgryta.

"Den här grottan plundrades av beduiner för kanske fyrtio år sedan", berättar Randall Price, som är forskningsprofessor vid Liberty University i USA. "Lyckligtvis grävde de inte särskilt djupt. Vi hoppas att om vi bara fortsätter gräva så kommer vi att hitta mycket mer."

Alla som hört talas om dessa berömda grottor utanför den uråldriga judiska bosättningen Qumran vet vad Randall Price hoppas hitta. År 1947 gjorde några unga beduinherdar en av 1900-talets största arkeologiska upptäckter: sju hoprullade pergament med mycket gamla

Arkeologen Oren Gutfeld, som letar efter fler Dödahavsrollar, tittar ner i en grotta där han funnit antika pergament. "Det stod inget på dem, men nästa gång gör det kanske det", säger han.

hebreiska handskrifter, de första av de berömda Dödahavsrollarna. Medlemmar av den separatistiska sekten i Qumran gömde troligen rullarna i grottan kring år 70 efter Kristus, då romerska trupper kom för att slå ner det första judiska upproret. Så småningom skulle hundratals fler skriftrullar hittas. Dödahavsrollarna, som är från så långt tillbaka i tiden som 200-talet före Kristus, är de äldsta bibliska texter som hittats.

Grottorna utanför Qumran ligger på den av Israel ockuperade Västbanken och det är många som anser att Randall Price genom sitt arbete bryter mot internationell lag. Det har dock inte fått vare sig honom eller utgrävningens israeliske chef, Oren Gutfeld vid Hebreiska universitetet i Jerusalem, att avstå från att ge sig i kast

med ett forskningsprojekt som härrör från en tidigare, precis lika kontroversiell utgrävning.

År 1993, efter att ha undertecknat Osloavtalet – varigenom ett ramverk för återlämnande av omtvistade territorier till palestinierna upprättades – inledde Israels regering Operation Skriftrulle, en inventering av de arkeologiska platser som landet riskerade att förlora. Inventeringen gjordes i all hast och man fann inga nya skriftrullar. Ett stort antal grottor som skadats av jordkalv och som därför eventuellt förbisetts av skattsökare kartlades dock. År 2010 fångades Randall Prices uppmärksamhet av grottan som katalogiserats med nummer femtiotre. Senare fick även Oren Gutfeld upp ögonen för grottan. "De fann massor av keramik från olika perioder,

Khader Baidun, som är licensierad av Israels regering att sälja antikviteter, står i ett lager under en av hans familjs butiker i Gamla staden i Jerusalem. I ett försök att stoppa försäljning av stulna föremål måste handlare registrera artefakter i en digital databas. Hemlighetsmakeriet fortsätter dock, säger en säljare. "Det är en gammal vana att inte nämna vare sig namn eller summor."

BIBELNS HISTORIA

Bibeln tog form – både struktur och ordalydelser – under sekel av studier, diskussioner, tekniska framsteg och gudstjänster – från handskrifter på papyrus och pergament till ord tryckta av mekaniska pressar. Dessa heliga texter har förts vidare i många olika format.

Medeltidens skrivare var ofta munkar. De kunde ägna veckor, månader eller år åt att arbeta med en och samma handskrift.

DE KANONISKA BÖCKERNAS FRAMVÄXT

Bibeln, som är drygt trettiofem författares verk, omfattar en tidsperiod av minst tusen år. Det tog hundratals år att bestämma vilka texter som skulle ingå i Bibelns officiella kanon.

På apostlamötet i Jerusalem slår apostlarna fast att icke-judiska följare av Jesus inte måste rätta sig efter judisk ceremoniell lag.

NYA TESTAMENTET
Redogörelserna för Jesu liv och läror och uppgifter om hans följare tillskrivs apostlarna samt personer som stod dem nära.

Gnostikerna, som påstod sig ha särskilda kunskaper om det gudomliga, skriver ytterligare böcker i Jesu lärjungars namn.

GAMLA TESTAMENTET
Hebreiska texter skrivs. Det tar århundraden att enas om de auktoritativa böckerna.

DET GAMLA ISRAELS RELIGION

JUDENDOM

CIRKA ÅR 50

cirka 200-100 före Kristus
Septuaginta, en grekisk översättning av Gamla Testamentet, färdigställs.

Tid för skrivande Divergens Översättning eller religiös text

HANDSKRIFTERNAS EVOLUTION

I tusentals år kopierades heliga skrifter mödosamt bokstav för bokstav. Traditioner och platserna där de tillkom påverkade vilka material som användes.

Hebreiska heliga skrifter kopierades till skriftrullar av antingen pergament av djurhudar eller, mer sällan, papyrus. I synagogor används än i dag handskrivna skriftrullar.

Hebreiska läses från höger till vänster.

Bladen syddes ihop med varandra.

Jesajas stora skriftrulle
Döda havs rullarna
100-talet före Kristus

7,3 meter

HEBREISKA

DETALJ I NATURLIG STORLEK

*SYSTEMET MED ANGIVELSEN EFTER KRISTUS – ELLER LATINETS ANNO DOMINI (A.D.), "HERRENS ÅR" – INFÖRDES PÅ 500-TALET OCH ETABLERADE JESU FÖDELSE SOM HISTORIENS CENTRALPUNKT. SENARE FÖRSKNING HAR VISAT ATT JESUS TROLIGEN FÖDDES NÅGRA ÅR TIDIGARE.

ALAMY STOCK FOTO

ÅR 500

1000

1500

2000

Kyrkomötet i Laodikeia (Turkiet) avgör att enbart texter som bekräftats som del av Bibeln får användas vid gudstjänster.

På **konciliet i Hippo** (Algeriet) fastställs en lista över Nya Testamentets tjugo böcker som kanon, vilket gäller än i dag.

Splittringen mellan patriarken i öster och påven i väster kulminerar och utmynnar år 1054 i östliga schismen.

Reformatorer är emot vissa doktriner och förespråkar förändringar av såväl religiösa bruk, ritualer som teologi.

363 393

KRISTENDOM

1054

ÖSTLIG KRISTENDOM

382
Hieronymus påbörjar översättningen Vulgata.

JUDENDOM

1455
Gutenbergs bibel

KATOLICISM

KATOLICISM

1517

PROTESTANTISM

1611
King James Bible

TRYCKT BOK

Tidiga kodexar

Tidiga kristna texter skrevs huvudsakligen på papyrus och bands i kodexar med ett eller flera ark, ofta med en spalt text per sida.

Enkelt ark
Läderstöd

Flera ark

Flera olika pigment samt bladguld användes för att illustrera och illuminera texterna.

Kodex med Evangelierna och Apostlagärningarna
Chester Beattys papyrushandskrifter
200-talet efter Kristus

Codex Amiatinus
Tidigt 700-tal

GREKISKA

LATIN

CHESTER BEATTY LIBRARY

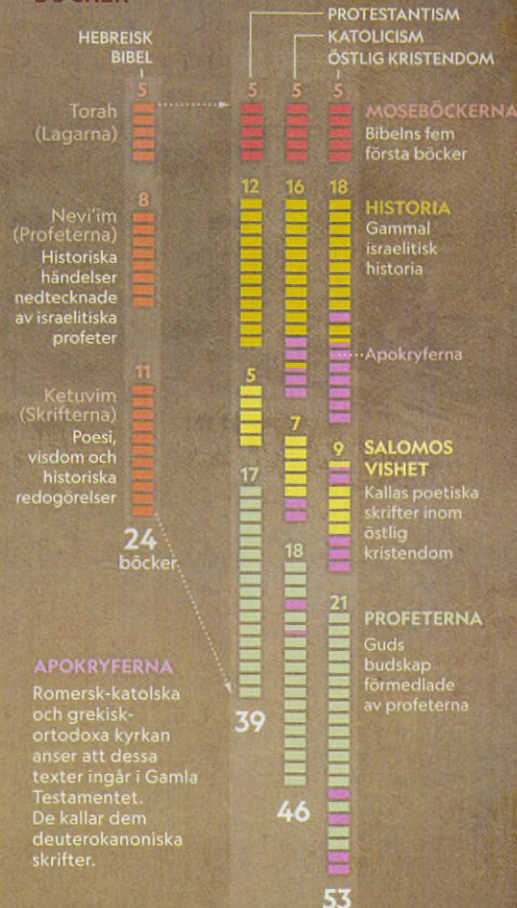
BIBLIOTECA MEDICEA LAURENZIANA DIGITAL REPOSITORY

IN PRINCIPIO
CAELUM
TERRA AUTEM ERAT
CAENOSA ET
TUMIDA

DELAD SKRIFT

Judar och kristna delar många heliga skrifter, men judarna betraktar inte Nya Testamentet som en helig skrift. Varken judar eller protestanter erkänner apokryferna som bibeltexter.

GAMLA TESTAMENTETS BÖCKER

NYA TESTAMENTETS BÖCKER

Protestanter, katoliker och grekisk-ortodoxa kristna erkänner samma kanon i Nya Testamentet. I vissa ortodoxa sekter har man en annorlunda ordning eller ett annat bokurval.

från tidig islamisk tid till perioden för andra templet och hellenistisk tid", säger han. "Det finns skäl att hoppas att vi kan hitta mer där."

För två år sedan, under den ursprungliga utforskningen av Grotta 53, fann arkeologerna en liten pergamentrulle utan text och ett antal trasiga krukor. Efter tre veckors grävande ligger deras fynd uppradade utanför grottan. Inga skriftrullar, men utgrävningen fortsätter.

MÄNNISKOR AV MÅNGA ÖVERTYGLER vördar religiösa relikier, men för personer som tror att Gud talar till dem via ord som för länge sedan nedtecknats av profeter och apostlar är uråldriga texter grundläggande för deras tro. Vördade texter är påtagliga kopplingar till Guds budbärare, oavsett om det är Muhammed, Mose eller Jesus.

Vördnad för den heliga skrift är en omistlig del av evangeliskt kristnas tro, och dessa troende har blivit en drivande kraft bakom sökandet efter sedan länge förlorade bibliska texter. Kritikerna anser att de evangeliskt kristnas aptit för artefakter ökar efterfrågan på plundrade föremål.

"Evangeliskt kristna har haft en oerhört stor inverkan på marknaden", säger Lenny Wolfe, som säljer antikviteter i Jerusalem. "Priset på allt med kopplingar till Jesu livstid är skyhögt."

Rika samlare och välgörare har länge varit inblandade i sökandet efter gamla exotiska föremål. En av finansierarna av Prices och Gutfelds expedition är en stiftelse grundad av Markus Lanier, en advokat från Houston i USA. En annan utgrävning, på Tel Shimron i Israel, stötts av Museum of the Bible i USA:s huvudstad Washington. Museets ordförande Steve Green är en stor förespråkare för kristna frågor.

"Det finns många ställen att leta på där ute. Tänk hur mycket vi skulle kunna hitta", säger Steve Green när jag träffar honom på det fyrtiotusen kvadratmeter stora museet, som kostat femhundra miljoner dollar att uppföra. "Vi ser fram emot att vända på varenda sten." Green, som är en gudfruktig baptist, har dock lärt sig av egen erfarenhet att när man vänder på stenar kan man hitta skriftrullar, men också ormar.

ATT STÖTA PÅ ORMAR och andra faror – brännheta öknar, förblindande sandstormar och banditer med vapen – var en del av vardagen för 1800-talets och det tidiga 1900-talets bibeljägare. Egypten var en favoritdestination för dem, eftersom landets

torra klimat är idealiskt för bevaring av ömtåliga handskrifter. Många av pionjärerna var beslutssamma forskare och äventyrare. Redogörelser av deras resor och upptäckter frammanar bilder från filmer som *Jakten på den försvunna skatten*.

Ta exempelvis Konstantin von Tischendorf, en tysk forskare som år 1844 genomförde en lång och farlig resa genom Sinaiöknen i Egypten till Katarinaklostret, världens äldsta oavbrutet bebodda kristna kloster. Där fann han "världens dyrbaraste bibliska skatt", en kodex (en uråldrig text i bokform i stället för en skriftrulle) från 300-talets mitt. Codex Sinaiticus, som den är känd som, är en av de två äldsta kristna biblar som finns samt den äldsta fullständiga kopian av Nya Testamentet.

Upptäckten gjorde Konstantin von Tischendorf till "historiens mest berömda och samtidigt mest ökända textforskare", säger hans levnadstecknare Stanley Porter. Enligt Konstantin von Tischendorfs egen redogörelse för händelseförloppet fann han några sidor ur kodexen i en korg med gamla pergament som munkarna hade tänkt elda upp. Han räddade sidorna och bad att få ta med sig hela kodexen tillbaka till Europa för att studera den. Munkarna lät honom dock bara ta med sig några tiotal sidor.

År 1853 gjorde Konstantin von Tischendorf den mödosamma vandringen till Katarinaklostret ännu en gång, men lämnade det utan att ha gjort några större fynd. År 1859 återvände han en tredje och sista gång efter att ha fått ekonomiskt stöd av den ryske tsaren, som betraktades som en "försvarare och beskyddare" av ryska ortodoxa kyrkan, till vilken klostret i Sinaiöknen hör. Nu gav Konstantin von Tischendorfs envishet utdelning. Efter att ha avlagt ett högtidligt löfte om att återföra kodexen så snart han låtit tillverka exakta kopior kunde han överlämna den till sin mecenat i Sankt Petersburg.

Munkarna "donerade" slutligen kodexen till tsaren, men om de gjorde det av egen fri vilja

"Evangeliskt kristna har haft en oerhört stor inverkan på marknaden. Priset på allt med kopplingar till Jesu livstid är skyhögt."

LENNY WOLFE,
ANTIKVITETSHANDLARE

eller om de utsattes för påtryckningar är ovisst. Hur som helst förblev den oskattbara Bibeln i Sankt Petersburg tills år 1933, då Josef Stalins regering, som stod inför ekonomisk kris och svält, sålde den till British Museum.

Några av dem som följde i Konstantin von Tischendorfs spår var Agnes Smith Lewis och Margaret Dunlop Gibson, två skotska tvillingar och självlärd forskare som tillsammans bemästrade ett dussintal språk. År 1892 korsade de modiga presbyterianska systrarna, som vid det laget båda var medelålders änkor, den egyptiska öknen på kamelrygg och anlände till Katarinaklostret. De hade fått reda på att verk på uråldrig syrisk – en dialekt av arameiska, det språk som Jesus talade – förvarades i en mörk kammare.

De undersökte flera volymer, bland annat en smutsig kodex som inte hade öppnats på årtionden, kanske till och med århundraden. Efter att ha använt sin kaffepanna för att ånga isär de smutsiga sidorna fann de att det rörde sig om en biografi över kvinnliga helgon från år 778 efter Kristus. Därefter lade den skarpögda Agnes Smith Lewis märke till en svag text under det översta textlagret. Hon insåg att det var en palimpsest, en handskrift där den ursprungliga texten delvis skrapats bort för att pergamentet skulle kunna återanvändas. När hon granskade texten under texten blev hon förbluffad över att se att det var en översättning av de fyra evangelierna. Codex Sinaiticus Syriacus, som den är känd som i dag, är från tidigt 400-tal – en av de äldsta kopior av evangelierna som hittats.

Snarare än att försöka "låna" kodexen, som än i dag finns kvar på Katarinaklostret, fotograferade systrarna av sidorna. De använde även en kemisk lösning i ett framgångsrikt försök att få fram palimpsestens text. Deras arbete föregrep bruket av multispektral bildteknik och andra tekniker för att blottlägga uråldriga bibliska texter dolda under senare skrifter med över ett sekel. ("Digitala avslöjanden" på sidan 38.)

De handskrifter som von Tischendorf och de skotska systrarna uppmärksammade omvärlden på var gjorda av dyrbart pergament eller veläng. De allra flesta texter från kristendomens tidigaste århundraden skrevs dock på papyrus.

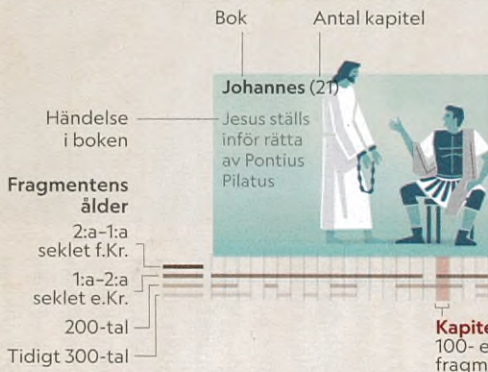
År 1896 var arkeologerna Bernard Grenfell och Arthur Hunt från Oxford University i England i färd med att leta efter artefakter från den begravda egyptiska staden Oxyrhynchus när de fann en skatt: en uråldrig avskrädeshög full av papyrushandskrifter. (Fortsätter på sidan 45)

DE ÄLDSTA TESTAMENTENA

Hur gamla är de tidigaste befintliga kopiorna av berättelserna om Noas ark, David och Goljat och Jesu födelse? De äldsta kompletta biblarna är från 300-talet efter Kristus, men man har hittat många äldre fragment. Den här grafiska framställningen är baserad på omkring fyrahundra av de äldsta texterna, däribland Dödhavsrullarna och tidiga kristna skrifter, som härrör sig från 100-talet före Kristus till tidigt 300-tal efter Kristus.

De tidigaste, illuminerade

De sextiosex böcker som illustreras här ingår i kristna biblar. Varje kapitel i varje bok skiljs av vertikala streck. Horisontella staplar visar ungefärlig tidsperiod av befintliga texter som innehåller åtminstone en del av det aktuella kapitlet. Många är fragmentariska, bland annat exemplet till höger. Omärkta kapitel är kända från senare källor.

Kapitel 18: 100- eller tidigt 200-tal efter Kristus fragment (verser 31-33; 37-38, visas ovan)

Rekonstruerad text från andra källor Kvarlevande text

"Jag har fötts och kommit hit till världen för denna enda sak: att vittna för sanningen. Den som hör till sanningen lyssnar till min röst." Pilatus sade till honom: "Vad är sanning?" Sedan gick han ut igen till judarna och sade: "Jag kan inte finna honom skyldig till något."

JOHANNES-EVANGELIET 18:37-38 (Bibel 2000)

FOTO: JOHN RYLANDS LIBRARY, UNIVERSITY OF MANCHESTER (JAMN SIDA)

GAMLA TESTAMENTET

Den hebreiska bibeln, skapelseberättelsen till de israelitiska kungarikenas slut

1 Fragment av skriftrulle från Första Moseboken

Första århundradet före Kristus
Fyndplats: Qumran
Språk: Hebreiska

Detta fragment av en skriftrulle, en av de äldsta kopiorna av Första Moseboken, innehåller Bibelns inledande rader, skapelseberättelsen.

MOSEBÖCKERNA

Juridisk, moralisk och ceremoniell kodex som brukar tillskrivas Mose

Första Mosebok (50 kapitel)

Skapelseberättelsen

Kapitel

Noas ark

Babels torn

Abraham offerar Isak.

Andra Mosebok (40)

Mose och de tio budorden

Tabernaklet

Tredje Mosebok

Tredje Mosebok (fortsättning) (27)

Aron som överstepräst

Fjärde Mosebok (36)

Mose skickar spioner till Kanaan. De kommer tillbaka med frukter.

Femte Mosebok (34)

Mose sista ord

Mose dör på berget Nebo.

Josua

HISTORIA

Israeliternas kungarikens uppgång och fall

Josua (fortsättning) (24)

Jerikos fall

Domarboken (21)

Simson

Rut (4)

Första Samuelsboken (31)

Saul, Israels första kung David och Goljat

Andra Samuelsboken (24)

David, Israels andra kung

Andra Samuelsboken (fortsättning)

Första Kungaboken (22)

Salomos tempel i Jerusalem

Andra Kungaboken (25)

Jerusalems fall Nebukadnessar av Babylon

Första Krönikeboken (29)

Kung David dansar när förbundsarken förs till Jerusalem.

Andra Krönikeboken (36)

Sanherib av Assyrien

SALOMOS VISHET

Psalmer, poesi, ordspråk och pastoralbrev

Andra Krönikeboken (forts.)

Kung Josia hittar skriftrullen med lagarna.

Esra (10)

Andra templet

Nehemja (13)

Återuppbyggnad av muren

Ester (10)

Job (42)

Lidande Job talar med sin fru och sina vänner.

3 Schøyen Josuas kodex 100- eller 200-talet efter Kristus
Fyndplats: Oxyrhynchus*
Språk: Grekiska

De tjugofyra återstående sidorna av denna kodex är troligen de äldsta kända handskrifterna av Josua på grekiska.

SCHØYENSAMLINGEN, OSLO OCH LONDON

4 Job, fragment
Första århundradet
efter Kristus
Fyndplats: Oxyrhynchus
Språk: Grekiska

Detta grekiska fragment innehåller gamla hebreiska bokstäver som stavar Guds namn, som består av fyra אלהים bokstäver. Dessa (läses från höger till vänster som YHWH) blev Jehovah på engelska.

SACKLER LIBRARY, OXFORD UNIVERSITY

6 Chester Beattys Jeremia, fragment
100- eller 200-talet efter Kristus
Fyndplats: Faiyum*
Språk: Grekiska

De två sidor som finns kvar innehåller text från Septuaginta, en översättning av Gamla Testamentet till grekiska.

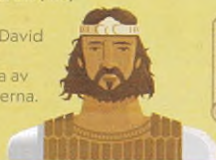

CHESTER BEATTY LIBRARY, DUBLIN, IRLAND

Job (forts.)

Psaltaren (150)

Kung David skrev många av psalmerna.

Herren är min herde, ingenting skall fattas mig.

Psaltaren 23:1

Detta är dagen då Herren grep in. Låt oss jubla och vara glada!

Psaltaren 118:24

Psaltaren (fortsättning)

Jag sjunger om din storhet, Gud, min konung, nu och för evigt prisar jag ditt namn.

Psaltaren 145:1

Ordspråksboken (31)

Salomo den vise

Mer än allt annat – vakta ditt hjärta, ty hjärtat styr ditt liv.

Ordspråksboken 4:23

Predikaren (12)

SHAI HALEVI, THE LEON LEVY DEAD SEA SCROLLS DIGITAL LIBRARY, ISRAEL ANTIQUITIES AUTHORITY

PROFETERNA Guds budskap till det israelitiska folket; förutsägelser

Predikaren (fortsättning)

Höga visan (8)

Jesaja (66)

Jesajas syn av Guds tron

Sanheribs armé dör utanför Jerusalem.

Sanherib dödas av sina söner.

Jeremia (52)

Juda folk går i exil.

Jeremia (fortsättning)

Jeremia bevittnar nedbränningen av templet.

Klagovisorna (5)

Hesekiel (48)

Hesekiels syn

Daniel (12)

7 Chester Beattys kodex med Hesekiel-Daniel-Susanna-Ester

100- eller 200-talet efter Kristus
Fyndplats: Faiyum*
Språk: Grekiska

Denna ovanligt höga och smala kodex, 236 sidor lång, innehåller både bibliska och apokryfiska böcker.

CHESTER BEATTY LIBRARY

8 Bodmers Johannes-evangelium
100- eller 200-talet efter Kristus
Fyndplats: utanför Dishna
Språk: Grekiska

Denna kodex, bevarad i sina uråldriga ark, är en av de tidigaste intakta handskrifter från Nya Testamentet som hittats.

FOUNDATION MARTIN BODMER

Daniel (forts.)

Hosea (14)

Hosea och hans fru Gomer försonas.

Joel (3)

Amos (9)

Herden Amos

Obadja (1)

Jona (4)

Jona

Mika (7)

Nahum (3)

Habackuk (3)

Sefanja (3)

Haggaj (2)

Sakarja (14)

Synen av lampstället

Malaki (4)

39 böcker

929 kapitler

CHESTER BEATTY LIBRARY

NYA TESTAMENTET

Jesu läror, död och återuppståndelse samt hans apostlars verk och läror

EVANGELIERNA Ögonvittnesskildringar av Jesu liv

Matteusevangeliet (28)

Jesus och Maria

Markusevangeliet (16)

Bespisningsundren

Lukasevangeliet (24)

Jesus går på vatten.

Johannesevangeliet (21)

Jesu korsfästelse.

Återuppståndelse

Apostlagärningarna

APOSTLAGÄRNINGARNA Apostlarnas tidiga verk

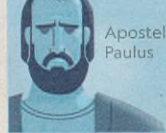
Apostlagärningarna (forts.) (28)

Kristi himmelsfärd

Romarbrevet (16)

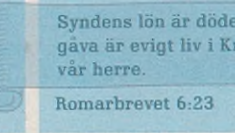
Aposteln Paulus

APOSTLABREVEN Brev med föreskrifter till tidiga kyrkor

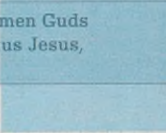
Första Korintherbrevet (16)

Syndens lön är döden, men Guds gåva är evigt liv i Kristus Jesus, vår herre.

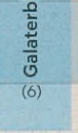
Andra Korintherbrevet (13)

Galaterbrevet (6)

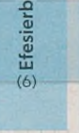
Efesierbrevet (6)

Filipperbrevet (4)

Kolosserbrevet (4)

Första Thessalonikerbrevet

Första Thessalonikerbrevet (forts.) (5)

Andra Thessalonikerbrevet (3)

Första Timotheosbrevet (6)

Andra Timotheosbrevet (4)

Titusbrevet (3)

Filemonbrevet (1)

Hebreerbrevet (13)

Jakobsbrevet (5)

Första Petrusbrevet (5)

Andra Petrusbrevet (3)

Första Johannesbrevet (5)

Andra Johannesbrevet (1)

Tredje Johannesbrevet (1)

Judasbrevet (1)

UPPENBARELSEBOKEN Guds rike kommer

Uppenbarelseboken (22)

Jesu återkomst

27 böcker

260 kapitler

CHESTER BEATTY LIBRARY

DIGITALA AVSLÖJANDEN

Kraftfulla bildtekniker gör det möjligt att se in i skriftrullar som är alltför ömtåliga för att rulla upp. De gör det också möjligt att läsa texter som är för svaga för att se med blotta ögat. Det har gjort tusentals oläsliga handskrifter läsbara igen.

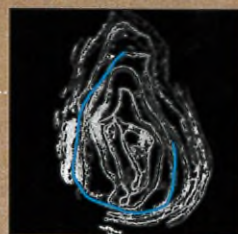

FÖRKOLNADE RESTER

Datavetaren Brent Seales har tagit fram mjukvara som kan i princip veckla ut en förkolnad skriftrulle som hittades för flera årtionden sedan i Israel.

1 En tomograf avslöjar rullens inre struktur i tunna skivor. Ljusa fläckar är tätare punkter, till exempel bläck som innehåller metaller.

2 Med tomografdata skapar programvaran en 3D-modell av ett enda lager av rullen och anger densitetsvärden för varje punkt.

En av de fem rullarna (i blått)

3 Programvaran sorterar densitetsvärdena för att göra texten skarpere.

4 3D-modellen och textdata ritas ut på ett plan för att få en platt, 2D-bild.

5 Processen upprepas för alla fem lager, vilket avslöjar 35 rader från Tredje Mosebok. Denna text, som är från 200- eller 300-talet, är den äldsta hebreiska texten förutom Dödahavsrollarna.

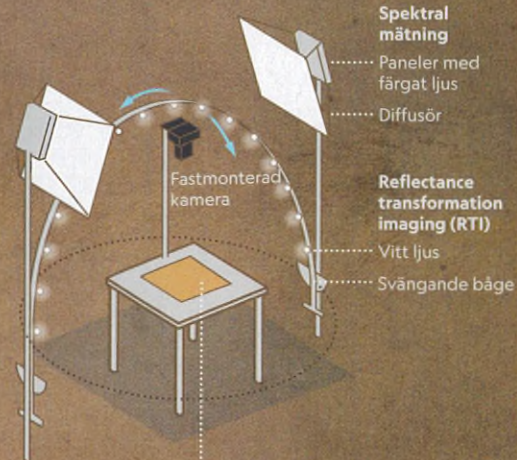

5 delar

BLOTTLÄGGNINGEN

Arkeologen Todd Hanneken, som arbetar med digitala tekniker, kombinerade två bildtekniker som registrerar spår av färg och textur för att framhäva otydliga texter.

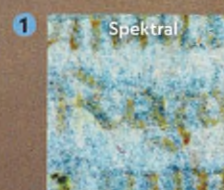
Spektral mätning

Paneler med färgat ljus
Diffusör

Reflectance transformation imaging (RTI)

Vitt ljus
Svängande båge

Naturlig färg

1 Bläck reflekterar vissa våglängder av ljuset bättre än andra, beroende på dess sammansättning. Vid spektral bildteknik används sexton färgade lampor för att öka kontrasterna.

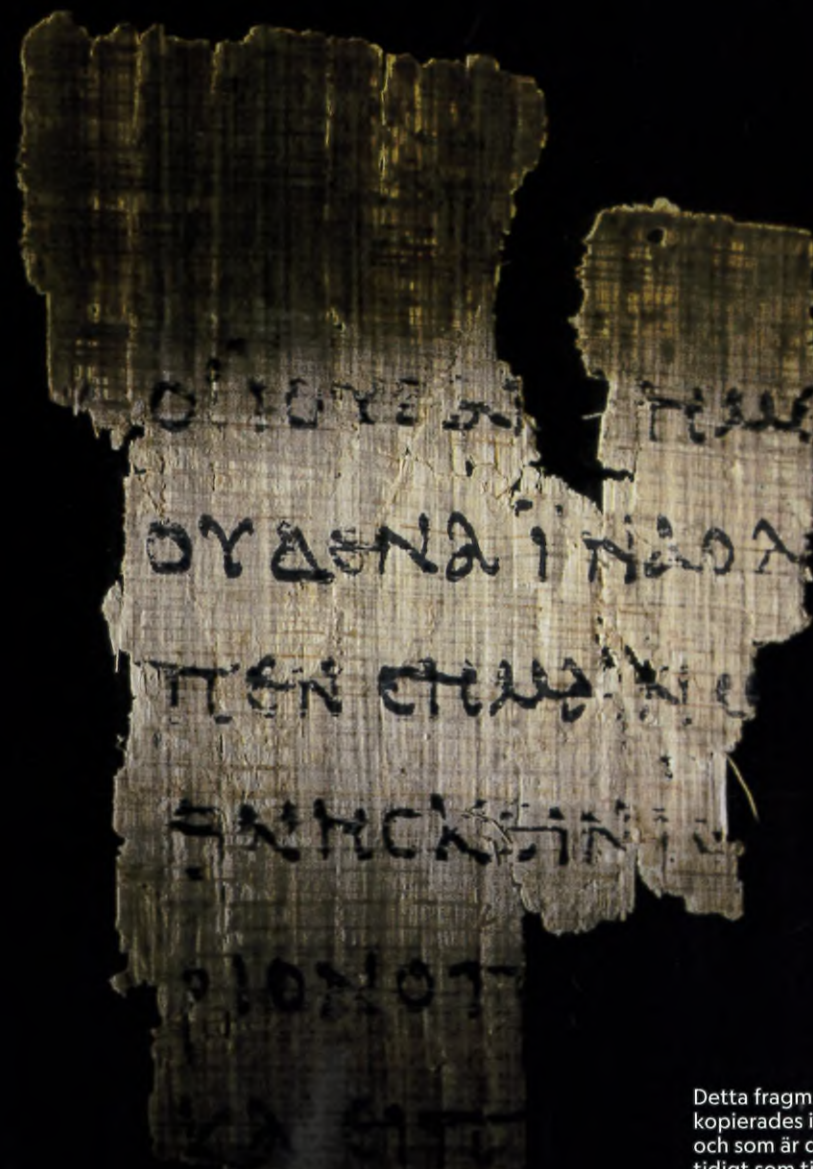

2 Vid tekniken RTI (reflectance transformation imaging) belyses en skrift ur olika vinklar, vilket framhäver ljusa områden, skuggor och texturer, till och med när bläck saknas.

3 Spektral RTI sammanför bilderna och blandar texturen och färgen i en enda förstärkt bild.

Bibliska texter – allt från enkla papyrusfragment till överdådigt illustrerade volymer – speglar tidsperioden i vilken de skrevs.

Detta fragment, som kopierades i Egypten och som är daterat så tidigt som till 100-talet efter Kristus, är en av Nya Testamentets äldsta kända texter. På varje sida syns bara några rader på grekiska från kapitel arton av Johannesevangeliet.

THE JOHN RYLANDS LIBRARY,
UNIVERSITY OF MANCHESTER

Hela Bibeln har översatts till över sexhundra sjuttio språk. Enbart Nya Testamentet kan läsas på över femtonhundra ytterligare språk.

FÖRSTA RADEN

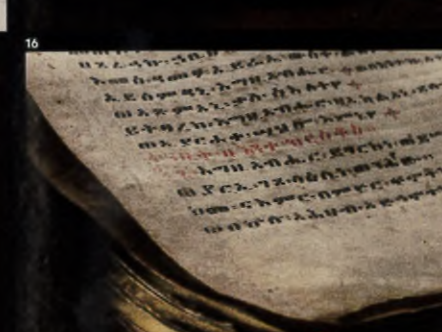
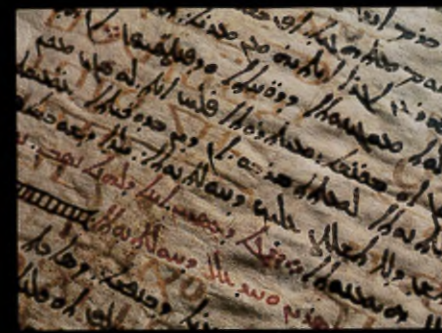
1) Moseböckerna, Bibelns fem första böcker, från år 1530, översatt till engelska av William Tyndale; 2) bönbok och psaltare (Psaltaren) från 1300-talet; 3) Bibel med noter, tryckt i Strasbourg i Frankrike år 1481; 4) Codex Climaci Rescriptus, skriven på arameiska på 500-talet och överskriven med syrisk text på sent 800-tal eller tidigt 900-talet.

ANDRA RADEN

5) Koptisk psaltare från 800-talet; 6) Nya Testamentet på latin, cirka år 1300; 7) illuminerad Morris-Cockerell, latinsk handskrift från år 1225; 8) skriftrulle med Tora.

TREDJE RADEN

9) Eliots "indianbibel", översatt till wampanoag år 1663, första fullständiga Bibeln som publicerades i USA; 10) handskrivet och illuminerat exemplar av Saint John's Bible, år 2011; 11) Sevilles Bibel på hebreiska, år 1468; 12) ashkenazisk skriftrulle med Tora på pergament, sent 1200-tal.

FJÄRDE RADEN

13) Detalj från Gutenberg's bibel, tryckt år 1455; 14) Nya Testamentet i fickformat och på latin, cirka år 1300; 15) tysk översättning av Gamla Testamentet, år 1560; 16) Nya Testamentet på grekiska, sent 900-tal eller tidigt 1000-tal

FEMTE RADEN

17) Nya Testamentet på grekiska från år 1519, redigerad av Erasmus av Rotterdam, andra utgåvan; 18) fragment av Johannesevangeliet från 800-talet; 19) Plantins flerspråkiga bibel på hebreiska, grekiska, arameiska och latin, från Antwerpen, cirka år 1570; 20) etiopisk psaltare från 1700- eller 1800-talet.

Van Kampens samling, utställda på Holy Land Experience i Orlando i USA: 1, 7, 8, 9, 11, 13, 15, 16; Museum of the Bible, Washington: 2, 4, 12; Hill Museum and Manuscript Library, Saint John's University, Collegeville, USA: 3, 5, 6, 14, 17, 18, 19, 20; Saint John's University, Collegeville, USA: 10

(Fortsättning från sidan 35) Det följande årtiondet ägnade Bernard Grenfell och Arthur Hunt åt att gräva ut en tio meter djup papyrusfylld grop och skeppa en halv miljon dokument till Oxford. Ända sedan dess har forskare mödosamt arbetat med att pussla ihop fragmenten.

De flesta av papyrushandskrifterna är vardagligt, prosaiskt pappersarbete som räkningar, brev, skattesummor och en överlåtelsehandling efter försäljningen av en åsna. Omkring tio procent av depåfyndet är dock litterärt, bland annat delar av verk av författare som Homeros, Sofokles och Euripides. Några av de mest uppseendeväckande fynden, bland annat förlorade evangelier som aldrig togs med i Nya Testamentet, har spritt ljus över kristendomens formande år. Ett drygt sekel efter fyndet har tusentals fragment ännu inte hunnit granskas ordentligt.

NÄR DET GÄLLER HEMLIGHETSMAKERI och drama övertrumfar Dödhavsrullarna alla andra bibelfynd. Enligt en version av historien sålde getherdarna de sju pergamenten till två antikvitetshandlare i Betlehem. Efter ett hemligt möte lyckades en forskare från Jerusalem komma över tre av rullarna. En handlare vid namn Khalil Iskander Shahin, även känd som Kando, sålde de fyra andra skriftrullarna till en syrisk ärkebiskop i Jerusalem, som lär ha betalat motsvarande tvåtusen tvåhundra kronor för dem. År 1949 smugglade biskopen skriftrullarna till USA i hopp om att kunna sälja dem till ett museum eller ett universitet. Den 1 juni 1954 satte han in en radannons i *Wall Street Journal*, eftersom han inte hittat någon spekulant. En israelisk arkeolog ordnade då så att skriftrullarna kunde köpas av den israeliska regeringen för 2,25 miljoner kronor. Samtliga sju skriftrullar finns nu i en egen flygel på Israels nationalmuseum i Jerusalem.

Sedan ryktet om fyndet av skriftrullarna spritts anlände en grupp ledd av arkeologen och dominikanerprästen Roland de Vaux till

Qumran år 1949. År 1956 hade han tillsammans med en grupp lokala beduiner hittat ytterligare tio grottor med tiotals handskrifter, av vilka många fallit sönder i tusentals fragment. Det tog årtionden för forskare, som arbetade i avskildhet och i hemlighet, att sätta ihop och översätta de gamla pergamenten.

Slutligen, i början av 2000-talet, hade översättarna publicerat merparten av fynden. Skriftrullarna innehöll juridiska texter, apokalyptiska och rituella traktater, redogörelser för tillvaron i sekten i Qumran och lämningar av tvåhundra-trettio bibliska handskrifter. Forskarna blev lyriska när de fick veta att det bland dem fanns en nästan komplett kopia av Jesajas bok från den hebreiska bibeln. Dess innehåll var i princip identiskt med en annan kopia av Jesajas bok som var cirka tusen år yngre. Jesajas skriftrulle blev därmed ett viktigt bevisföremål för forskare som försvarar Bibeln mot påståenden att texterna i den förvanskats av skrivare som under århundraden av kopiering för hand gjort mängder av misstag samt avsiktliga förändringar.

BIBELJAKTENS HISTORIA handlar inte bara om begravda skatter, utan även om kattguld. Medan arkeologer började gräva ut grottorna utanför Qumran gjorde beduiner egna utgrävningar och sålde sina fynd till Kando. Hans största köp var den närmare åtta meter långa Tempelrullen, den längsta av Dödhavsrullarna. År 1967, under sexdagarskriget, trängde den israeliska säkerhetstjänsten in i Kandos hem och tog med sig Tempelrullen. Man hävdade att den var statens egendom. Efter det påstas Kando i smyg ha börjat flytta över sina återstående fragment av skriftrullar till släktingar i Libanon och därefter till ett bankvalv i Schweiz.

År 2009 började Steve Green köpa sällsynta biblar och artefakter i aldrig tidigare skådad omfattning. Till slut hade han omkring fyrtiotusen föremål, en av världens största privata samlingar av bibliskt material. Hans stora inköp ledde honom ofrånkomligen till familjen Kandos tröskel. (Kandos son William tog över familjeföretaget efter faderns död år 1993.)

"Steve Green besökte mig vid flera tillfällen", säger William Kando, som står i ett moln av cigarertrök morgonen vi träffas i hans butik i Jerusalem. "Han är en ärlig man, en god kristen. Han erbjöd mig fyrtio miljoner dollar för mitt fragment ur Första Moseboken. Jag tackade nej.

År 1971 flögs hundra pyttesmå mikroformbiblar till månen med astronauten Edgar Mitchell på Apollo 14. Dessa så kallade månbiblar skapades av Apollo Prayer League,

personal på Nasa som bad för astronauternas välgång. Senare monterades vissa exemplar i guld och såldes till samlare.

MUSEUM OF THE BIBLE,
WASHINGTON, D.C.

Vissa menar att det är en oskattbar skatt." Steve Green låter meddela att det tvärtom var William Kando som satte priset till fyrtio miljoner dollar och att han valde att avstå från köpet. I stället köpte han ett antal billigare fragment.

Köpmannen frågar om jag vill ha mer kaffe och börjar sedan bläddra i en liggare. "Titta här", säger han och pekar på en anteckning om att han i maj 2010 sålde sju fragment av skriftrullar från Döda havet till Steve Green.

När jag besöker Museum of the Bible dagen innan den officiella invigningen finns fem fragment av skriftrullar utställda. Jag lägger märke till en sorts friskrivningsklausul vid de utställda föremålen om att de skulle kunna vara förfälskningar. Sedan dess har fragmenten testats

ytterligare, och det har framkommit att det sannolikt rör sig om moderna förfälskningar.

Kando förnekar att hans familj skulle ha sålt oäkta fragment. Han hävdar att eventuella förfälskningar måste ha kommit från en mindre ansedd handlare. Steve Green anlägger ett filosofiskt perspektiv: "Man skulle ju kunna hoppas att det var annorlunda i den bibliska världen, men precis som i andra sammanhang finns det skumma typer som bara är ute efter pengar. Det enda man kan göra är att lära sig av sina misstag och inte göra affärer med dem igen."

Ett annat av Steve Greens misstag – när han importerade tusentals skrivtavlor och andra artefakter som enligt experter troligen plundrats i Irak – innebar att han bötfälldes av USA:s

justitiedepartement och tvingades betala tre miljoner dollar. Dessutom fick han lämna ifrån sig föremålen. "Faktum är att de flesta antikviteter har plundrats, men det är inte många köpare som frågar varifrån de kommer", säger Eitan Klein, vicechef för museet Israel Antiquities Authoritys avdelning mot plundring. "Om man handlar med antikviteter lär man förr eller senare smutsa ner sig på något vis."

Eitan Kleins telefon ringer. Han lyssnar, lägger på och ursäktar sig. "Vår enhet ertappade just några plundrare, så jag måste ge mig av."

EFTERSOM DE AUTENTISKA Dödahavsrollarna är "världens viktigaste judiska kulturskatt", som intendent Adolfo Roitman säger, har de heliga dokumenten bevarats med stor omsorg. Under tiden vittrar massor av andra bibliska handskrifter sönder i akademiers lagerutrymmen eller förstörs i bränder eller översvämningar; av insekter eller plundrare; eller i krig. Att bevara och dokumentera dem innan deras hemligheter är borta för all framtid är "bokstavligt talat en kapplöpning mot tiden", säger Daniel B Wallace, som är chef på Center for the Study of New Testament Manuscripts i Plano i delstaten Texas i USA.

Daniel B Wallace och andra textforskare – mest känd är kanske benediktinermunken fader Columba Stewart, som är verksam på Hill Museum and Manuscript Library vid Saint John's University i den amerikanska delstaten Minnesota – har tillryggalagt tiotusentals kilometer under sitt angelägna uppdrag att digitalisera uråldriga bibliska handskrifter och göra dem tillgängliga för forskare i hela världen via internet. I fallet Nya Testamentet, vars författare skrev på grekiska, har över femtusen femhundra grekiska handskrifter och fragment hittats. Det handlar om totalt 2,6 miljoner sidor, uppskattar Daniel B Wallace. I likhet med papyrushandskrifterna från Oxyrhynchus har få av dem studerats ordentligt av forskarna.

"Omkring åttio procent av de redan kända handskrifter som skulle vara till hjälp för forskning på Nya Testamentet har inte publicerats än", säger fader Olivier-Thomas Venard vid École Biblique et Archéologique Française, ett av Dominikanordens forskningscentrum i Jerusalem. "Vi har drabbats av *embarras de richesse*", säger Olivier-Thomas Venards kollega fader Anthony Giambrone. "Det gör ärligt talat textkritikens utmaningar oöverstigliga. Det finns helt

"Om man handlar med antikviteter lär man smutsa ner sig på något vis."

EITAN KLEIN, ISRAEL ANTIQUITIES AUTHORITY

När marknaden fylldes av bibliska artefakter efter den globala finanskrisen år 2008 inledde Steve Green, grundare av och ordförande för Museum of the Bible i USA:s huvudstad Washington, en köpfest. Snart fick han dock uppleva antikvitetshandelns mörka sida då han dömdes till tre miljoner dollar i böter för att ha importerat föremål som troligen plundrats i Irak.

Holy Land Experience i Orlando i USA, som kallar sig "ett levande bibelmuseum", har skådespelare och en replik av grottorna med Dödahavsrullarna.

enkelt inte tillräckligt många specialister som kan arbeta med materialet.”

På Institut für Neutestamentliche Textforschung i Münster i Tyskland har man försökt minska arbetsbördan genom att klassificera bibliska dokument utifrån nyckelpassager, men ett sådant system bortser helt från ett stort antal texter. En betydligt mer uttömmande lösning kan snart vara tekniskt genomförbar, förutsäger Daniel B Wallace, som hoppas kunna använda program för maskinläsning för att digitalisera alla volymer av det grekiska Nya Testamentet. ”Som det är nu skulle det ta en forskare fyrahundra år att läsa och kollationera alla kända dokument”, säger han. ”Med maskinläsning tror vi att vi kan få jobbet gjort på tio år.”

NÄR VI HAR KOMMIT SÅ HÄR LÅNGT känner du kanske att du vill ställa en obekväma fråga: På vilket sätt är detta betydelsefullt? Varför är det så viktigt med gamla biblar och fragment av egyptisk papyrus? För personer som Daniel B Wallace och Steve Green kokar det ner till detta: Är deras tro baserad på fakta eller fiktion?

”När besökarna på vårt museum ser en antik text får de se bevis för att det de tror på inte bara är sagor”, säger Steve Green.

Hur bra är då dessa bevis? Pondera att Gud i Bibeln finns och att han på något vis talade med författarna till de antika bibliska dokumenten. Har vi då i dag tillgång till det de nedtecknade? Inga av deras ursprungliga skrifter, de handskrivna manuskripten, har hittats. Deras ord har överlevt enbart tack vare att de vid otaliga tillfällen har kopierats för hand, tills tryckpressen utvecklades på 1400-talet.

Det är inte många förläggare som skulle satsa pengar på att frågar av det här slaget är stoff för en bästsäljande bok, men så blev det faktiskt år 2005 i och med publiceringen av boken med titeln *Misquoting Jesus: The story behind who changed the Bible and why*. Bokens författare Bart Ehrman hävdar att de ”fakta” om Jesus som presenteras i moderna biblar är baserade på århundraden av kopior och att det står olika saker i dem allihop. Vi vet helt enkelt inte vad det stod i de ursprungliga texterna.

Över en kopp kaffe i närheten av University of North Carolina at Chapel Hill i USA, där Bart Ehrman är professor i religionsvetenskap, läser han upp några stycken ur Bibeln som han betraktar med akademisk skepsis. Många av Bart

Ehrmans påståenden är diskutabla (han och Daniel B Wallace har mötts i tre debatter), men vissa forskare håller med om att kristna skrivare medvetet har förvanskat vissa stycken genom åren. Frågan är i hur hög grad.

”I stora drag håller jag med om vad Bart Ehrman säger i den här frågan”, kommenterar forskaren Peter Head i Oxford, som studerar handskrifter ur Nya Testamentet på grekiska. ”Men handskrifterna tyder på ett kontrollerat flytande tillstånd. Varianter förekommer, men man kan lista ut när och varför. Det är i äldre tider vi inte har tillräckligt med data. Det är där det blir problematiskt.”

De ”äldre tider” som Peter Head syftar på börjar med kristendomens födelse under första århundradet efter Kristus och slutar i början av 300-talet. Det är visserligen sant att över femtusen femhundra grekiska handskrifter ur Nya Testamentet har hittats, men närmare nittiofem procent av dem kommer från perioden mellan år 800 och år 1600. Endast omkring hundra-tjugofem härrör från 100- eller 200-talet och inga alls från det första århundradet efter Kristus.

Inga av dessa fakta får Bart Ehrmans sparringpartner Daniel B Wallace, som står på vänskaplig fot med Bart Ehrman att tvivla. ”Bart tycker om att påpeka att vi inte har några handskrivna manuskript utan bara kopior, men faktum är att vi inte har några handskrivna manuskript alls från vare sig grekisk eller romersk litteratur – förutom möjligen ett fragment från en klassisk författare”, säger Daniel B Wallace.

Daniel B Wallace menar att eftersom forskarna har så många texter att granska och jämföra så har de identifierat misstagen och till stor del hittat tillbaka till den ursprungliga ordalydelsen.

Bristen på kristna skrifter från första århundradet efter Kristus är dock något som talar för Bart Ehrmans resonemang, vilket Daniel B Wallace inte gärna vill kännas vid. Han är kanske till och med lite väl ovillig att göra det.

UNDER EN DEBATT med Bart Ehrman i februari 2012 avslöjade Daniel B Wallace en nyhet som slog ner som en bomb. Ett fragment av en handskrift av Markusevangeliet, som man kunde visa härrörde från senare delen av första århundradet efter Kristus, över ett århundrade tidigare än den äldsta kända texten från Markusevangeliet, hade nyligen hittats. Det vore det enda dokumentet i Nya Testamentet från det första århundradet efter Kristus

som någonsin hittats och den äldsta kvarlevande kristna texten. En studie av den uråldriga handskriften skulle troligen publiceras år 2013.

Daniel B Wallaces avslöjande fick världens alla Bibeljägare att börja hyperventilera. Vem var det som hittat handskriften med Markusevangeliet? Var förvarades den? Fanns den ute till försäljning? Hur många miljoner skulle den i så fall kosta? Det gick fem år, men fortfarande hade dokumentet inte syns till.

I december 2017 börjar jag ringa runt. En månad senare anländer jag till Sackler Library på Oxford Universitys universitetsområde. Här finns världens största samling av antika papyrushandskrifter. En italiensk kvinna i labbrock leder mig genom ett säkert område. Hon heter Daniela Colomo och är forskare vid Oxford University och intendent för den legendariska samlingen med papyrushandskrifter från Oxyrhynchus.

Daniela Colomo tar fram ett brunaktigt papyrusfragment inte mycket större än min tumme. När jag kisar kan jag urskilja några pennndrag.

”Det här är Markus”, säger Daniela Colomo. ”Datumet är troligen sent 100-tal eller tidigt 200-tal. Vi hade aldrig för avsikt att gå ut med information om det, men så skrevs det en massa bloggar och började cirkulera rykten. All denna anonyma publicitet gör att vi snart måste gå ut offentligt med det här.”

Daniela Colomo och hennes kollega, den amerikanske papyrologen Dirk Obbink, som är professor i Oxford, publicerade sina fynd i maj. Fragmentet fanns bland de tusentals som grävdes ut av Bernard Grenfell och Arthur Hunt och som ännu inte hade undersökts ordentligt. Forskningsällskapet Egypt Exploration Society, som bidrog ekonomiskt till utgrävningen i Oxyrhynchus och som äger samlingen, har gjort ett uttalande: ”Detta är samma text som professor Obbink visade för några besökare i Oxford åren 2011–12. Vissa av dem berättade om texten under

Varför är det så viktigt med gamla biblar och fragment av papyrus? Det kokar ner till detta: Vilar deras tro på fakta eller fiktion?

föredrag samt på sociala medier och hävdade att den eventuellt härrör från slutet av första århundradet efter Kristus, detta på grundval av en preliminär datering när texten katalogiserades, vilket var för många år sedan.”

Besvikelsen över det omtalade Markusfragmentet har skylt över upptäckstens verkliga betydelse. Man känner bara till två andra fragment av Markus från före år 300.

”Det finns en tendens bland nytestamentliga forskare, framför allt i USA, att leta efter de tidigaste dokumenten i hopp om att hitta en handskreven text av någon som träffade Jesus”, säger Daniela Colomo. ”De brukar datera papyrusfynd väldigt tidigt, utifrån slumpmässiga likheter. Det är inte något akademiskt förhållningssätt.”

Daniel B Wallace har bett Bart Ehrman om ursäkt för att han tillkännagav ett obekräftat fynd. ”Jag tar på mig ansvaret för det”, säger han. ”Jag granskade det inte ordentligt. Det var naivt.”

Det kan också vara naivt, säger Bart Ehrman, att förvänta sig att ett enda litet fragment skulle avgöra den långdragna debatten om Bibeln. ”Skulle det få någon att ändra åsikt om någonting?” säger han. ”Jag tror knappast det. Vid upprepade tillfällen har jag sagt att om man hittar tre–fyra tidiga handskrifter från olika platser och det står samma sak i dem, då har man ett tungt argument. Jag tror bara inte att det är särskilt sannolikt.”

RANDALL PRICE och Oren Gutfeld är i färd med att avsluta sitt arbete i Grotta 53 när det plötsligt hörs ett rop. Randall Prices fru Beverlee kommer ut ur en naturlig kammare – inte riktigt någon egen grotta – som gruppen nyligen hittat. I handen håller hon ett fem centimeter långt lurföremål.

Randall Price ser utforskande på det. ”Ja”, mumlar han sakta. ”Det är en kant.” Det han menar är kanten av vad som kan ha varit en kruka till en skriftrulle. Det är dock stor risk att oavsett var den där skärvan en gång satt, så har det föremålet för länge sedan förts bort av beduiner. Bibeln, som Randall Price läser och tror på, talar emellertid huvudsakligen om förtröstan. Och där det finns krukor med skriftrullar ...

”Hallå! Kom ut ni därinne!” ropar han in i Grotta 53. ”Här behövs folk som kan gräva!” □

Robert Draper skrev senast om boomen inom övervakning i nummer 2/2018. Fotografen Paolo Verzone har vunnit priser tre gånger i fototävlingen World Press Photo.